

kwartaal
1

jaar
1989

Kwartaaloverzicht binnenlandse veiligheidsdienst

ministerie van binnenlandse zaken

Nr. 2099.753

KWARTAALOVERZICHT
BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST
1e KWARTAAL 1989

INDEX KWARTAALOVERZICHT 1e KWARTAAL 1989

I. ACTIVITEITEN VAN BUITENLANDSE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

- Spionage wereldwijd
- Glasnost, Perestroika en spionage

II. ANTI-DEMOCRATISCHE STROMINGEN

- Het Westeuropese communisme in de jaren '80

III. POLITIEK (GEWELDDADIG) ACTIVISME

- Internationaal AKB-congres
- North Atlantic De-Fence Movement
- Anti-militaristen en Wintex-Cimex '89

IV. TERRORISME

- RAF-hongerstaking
- Fraude-zaak in "anti-imp1"-kring
- Islamitisch Fundamentalisme in Nederland

I. ACTIVITEITEN VAN BUITENLANDSE INLICHTINGEN-EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

Spionage Wereldwijd

Verenigde Staten

James William HALL III, de officier van de Amerikaanse militaire inlichtingendienst die op 21 december 1988 in de Amerikaanse staat Georgië werd gearresteerd op verdenking van spionage ten behoeve van de Sovjet-Unie en de DDR, werd op 9 maart 1989 veroordeeld tot een gevangenisstraf van 40 jaar en een geldboete van \$ 50.000. HALL was van 1976 tot 1987 gestationeerd in de BRD en was een specialist in het analyseren van elektronische gegevens. Hij was tijdens zijn plaatsing in de BRD begonnen met zijn spionage-activiteiten. Naast HALL werd een tweede persoon in verband met deze zaak gearresteerd, de 60-jarige in Florida woonachtige Turk Huseyin YILDIRIM. Deze zou HALL behulpzaam zijn geweest bij het kopiëren van documenten en het doorspelen van deze documenten naar de Oost Duitsers.

Het spionage-net rond de in augustus 1988 in de BRD gearresteerde gepensioneerde sergeant van het Amerikaanse leger Clyde Lee CONRAD blijkt groter dan aanvankelijk gedacht werd.

Gelijktijdig met de arrestatie van CONRAD werden in Zweden de Hongaarse broers _____ gearresteerd die in deze zaak dienst zouden hebben gedaan als koeriers.

De schade die betrokkenen hebben toegebracht aan het Atlantisch Bondgenootschap wordt door de autoriteiten zeer aanzienlijk genoemd.

Begin maart werden volgens persberichten twee beroepsmedewerkers van de Amerikaanse marine-luchtvaartdienst gearresteerd op verdenking van spionage en heling van elektronische onderdelen.

In de verslagperiode kwamen de perikelen rond het nieuwe Amerikaanse ambassadegebouw te Moskou weer even in het nieuws. Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken verklaarde dat de USA thans zouden overwegen om het ambassadegebouw te verkopen aan een prive-consortium. Zoals bekend ontdekten Amerikaanse veiligheidsexperts in 1987 dat het gebouw vol zat met afluisterapparatuur. De enige resterende oplossing voor het "ambassade-probleem" is de bouw van een geheel nieuw gebouw. De USA hebben inmiddels een eis tot schadevergoeding van 58 miljoen gulden ingediend bij de Sovjet-Unie, zulks voor "opgetreden mankementen en vertraging". Overigens ontkende medio februari een woordvoerder van de CIA dat het de Sovjets gelukt zou zijn om de codezalen van de Amerikaanse ambassade te penetreren. Dit gegeven staat vermeld in het boek "Moscow Station" van de hand van Ronald KESSLER, die tevens beweert dat het KGB in 1987 beschikte over 206 informanten in de Amerikaanse ambassade.

Canada

Bij Amerika's noorderburen, Canada, werd in deze periode een veroordeling wegens spionage uitgesproken. Op 9 maart werd de Canadees van Hongaarse origine veroordeeld tot een gevangenisstraf van 9 jaar. Hij spioneerde voor de Sovjet-Unie.

Groot-Brittannië

Blijkens persberichten van begin januari zou Scotland Yard het onderzoek in de zaak BLAKE, de Britse spion die in 1961 tot 42-jaar gevangenisstraf werd veroordeeld en in 1966 naar de USSR wist te ontsnappen, heropenen. Dit gebeurt naar aanleiding van de bekendmaking van twee leiders van de pacifistische beweging CND, POTTLE en RANDLE, dat zij BLAKE destijds hielpen bij diens ontsnapping.

Erwin "VAN HAARLEM", de Tsjechische spion die zich dertien jaar lang uitgaf voor de lang verloren zoon van een Nederlandse vrouw, werd op 3 maart in Londen veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien jaar. VAN HAARLEM was op 2 april 1988 op heterdaad betrapt door de Britse politie.

DNA-onderzoek wees onomstotelijk uit dat "VAN HAARLEM" niet de persoon was voor wie hij zich uitgaf.

Tijdens het strafproces, dat gedeeltelijk achter gesloten deuren diende voor de Old Bailey, werd bekend dat de Tsjechische spion tot taak had om Joodse en Oosteuropese dissidentengroepen in Londen te penetreren. Tevens zou hij Star Wars gegevens hebben moeten bemachtigen. Met de veroordeling van "VAN HAARLEM" kwam een einde aan de activiteiten van een authentieke Tsjechische illegal.

Frankrijk

In Frankrijk werd in de verslagperiode een streep gezet onder de zaak , de Franse polytechnicus die in 1987 met vier anderen werd beschuldigd van spionage ten behoeve van de Sovjet-Unie. Het vijftal zou onder meer gegevens over de Arianeraket in handen van de Sovjets hebben gespeeld. Frankrijk en de Sovjet-Unie wezen naar aanleiding van dit spionagegeval over en weer zes personen uit. Het Hof van Beroep te Rouen oordeelde op 2 februari dat onder extreme omstandigheden was verhoord door de Franse contra-spionagedienst en dat hij tenslotte maar "n'importe quoi" had bekend.

Japan

Op 16 maart werden in Helsinki twee Finse zakenlieden veroordeeld tot een gevangenisstraf van 34 maanden en een geldboete van 130.000 gulden. Het veroordeelde tweetal, en , had de Sovjets onder de COCOM-bepalingen vallende Amerikaanse computertechnologie verkocht. Ook in het eerste kwartaal van dit jaar was er wederom sprake van illegale overdracht van technologie aan de Sovjet-Unie. In Japan arresteerde de politie op 20 februari twee medewerkers van DAIKIN INDUSTRIES wegens overtreding van de COCOM-regels. Betrokkenen zouden de Sovjet-Unie halongas verkocht hebben dat onder meer gebruikt wordt voor geleiding van raketten en vliegtuigen.

West-Duitsland

De internationale pers berichtte begin maart uitvoerig over een omvangrijk geval van computerspionage in de Bondsrepubliek. Een aantal Westduitse computerkrakers zou erin geslaagd zijn om in te breken in een aantal databestanden in de USA, Europa en Japan. De aldus verkregen gegevens zouden zij aan het KGB hebben verkocht, dat bovendien zeer hoge betalingen in het vooruitzicht stelde voor toekomstige leveringen.

De spionage zou ontdekt zijn door de Amerikaanse astronoom Clifford STOLL die bemerkte dat zijn telefoonrekening een verschil van 75 dollarcent vertoonde. Onderzoek wees uit dat het spoor in deze zaak naar Hannover leidde.

Naar aanleiding van dit "eerste" geval van computerspionage verklaarde het Westduitse Openbaar Ministerie dat de computerkrakers vermoedelijk geen belangrijke veiligheidsgeheimen hebben doorgespeeld aan de Sovjets; later kwam het Bundes Kriminalamt evenwel met de waarschuwing dat het KGB over zeer vele gegevens beschikt afkomstig uit Westerse databanken.

Zwitserland

Zwitserland, al sedert vele jaren het toneel van Oostblok-spionage, verklaarde begin februari een medewerker van de Sovjetrussische ambassade te Bern persona non grata. Betrokken Sovjet maakte zich schuldig aan technologische spionage.

Op 17 maart werd in Bazel een 58-jarige Zwitser veroordeeld tot een gevangenisstraf van 45 dagen wegens wetenschappelijke spionage.

Italië

De Italiaanse contra-spionagediensten boekten medio februari een groot succes met de arrestatie van een drietal personen die verdacht worden van spionage ten behoeve van de Sovjet-Unie.

De arrestanten zouden het KGB militaire gegevens in handen hebben gespeeld. De internationale pers wist te melden dat ook een Joegoslaaf tot de gearresteerden zou behoren en dat er tevens een Bulgaarse connectie aan deze zaak zou zitten. Een van de verdachten zou verklaard hebben dat hij voor een "KGB-kantoor in Wenen" werkte.

China

Alhoewel berichten over Chinese inlichtingenactiviteiten niet dagelijks in de pers verschijnen, werd medio maart bekend dat de USA de Chinese VN-vertegenwoordigers te New York dezelfde reisbeperkingen hebben opgelegd als die welke gelden ten aanzien van de Sovjets. Deze maatregel zou zijn ingegeven door de Amerikaanse bezorgdheid over inlichtingenactiviteiten van het VN-personeel. China heeft tegen de maatregel geprotesteerd.

Glasnost, Perestroika en spionage

Inleiding

Het door GORBATCHEV ontketende Perestroika- en Glasnost-offensief heeft, vier jaar na diens aantreden, aanzienlijke effecten op (grote delen van) de Westerse opinie ten aanzien van de Sovjet-Unie.

Ondanks het feit dat de sceptici nog niet overtuigd zijn van de continuïteit en de onomkeerbaarheid van de op gang gebrachte processen, moet men vaststellen dat de Westerse perceptie van de Sovjet-Unie als (potentiële) tegenstander aanwijsbare veranderingen heeft ondergaan.

Belangstellingsterreinen

Enerzijds dient het KGB, als sterke arm van de CPSU, de ontwikkeling van Glasnost en Perestroika binnen de door de communistische partij gestelde kaders te houden, anderzijds noopt met name de beoogde herstructurering van de economie tot intensievere verwerving van inlichtingen op de volgende terreinen:

- de economische politiek van het Westen, m.n. van de EEG;
- de wetenschap en de technologie.

Dat ook de militaire inlichtingendienst GRU extra inspanningen moet leveren stelde generaal SHABANOV, plv. Minister van Defensie, in juli 1988 in alle openheid aan de orde. Hij kondigde toen een reductie van de militaire uitgaven aan, maar deelde tevens mede dat inmiddels besloten was dat meer geld zou worden uitgegeven aan het verzamelen van inlichtingen.

De Sovjetrussische inlichtingenactiviteiten manifesteren zich vooral op de volgende gebieden:

- politiek/economisch

- . wat zijn de werkelijke bedoelingen van de Westerse regeringen, hoe reageren zij op de wijzigingen in de buitenlandse politiek van de Sovjet-Unie;
- . grote belangstelling voor de EEG, onderzoeken mogelijkheden zakelijke contacten uit te breiden.

- militair

- . de stand van de conventionele bewapening in de NATO- landen en de bereidheid van de NATO serieus te reageren op de eenzijdige troepenverminderingen in Oost-Europa;
- . pogingen de Westerse leiders te beïnvloeden de WP-landen te volgen in hun troepenverminderingen en grote militair technische programma's als SDI te voorkomen;
- . controle op de USA om te zien of dit land zijn verplichtingen m.b.t. de wapenverdragen nakomt;

. behoefte de conventionele bewapening te verbeteren (moet beter en goedkoper).

- wetenschap en techniek

Teneinde de economische problemen in de Sovjet-Unie op te kunnen lossen is het van essentieel belang dat over de meest hoogwaardige technologie kan worden beschikt. Omdat de eigen research-programma's mislukken, de Sovjet-Unie over onvoldoende Westerse valuta beschikt om technologie te kopen en veel van de verlangde technologie op de embargolijst staat is o.m. aan de inlichtingendiensten KGB en GRU opgedragen op dit terrein activiteiten te ontplooiën.

- Westerse veiligheidsdiensten

Ter ondersteuning van bovengenoemde taken pleegt het KGB onverminderd inspanningen zoveel mogelijk informatie in te winnen omtrent organisatie en werkwijze van de Westerse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Situatie in Nederland

Het huidige gedrag van de Sovjetrussische inlichtingenofficieren in Nederland wordt gekenmerkt door toegenomen zelfvertrouwen en hier en daar zelfs door agressiviteit. De zekerheid van politieke rugdekking in de Sovjet-Unie zelf (en van Nederlandse lankmoedigheid wellicht) is daaraan niet vreemd.

Buitengewoon soepel wordt bovendien ingespeeld op het gestegen aanzien van de Sovjet-Unie.

De volgende tendenzen wordenesignaleerd:

- de vertegenwoordigers van de Sovjet-Unie, inclusief de inlichtingenofficieren, veroorloven zich, geheel in de sfeer van Glasnost en Perestroika, in alle openheid genuanceerde opvattingen ten aanzien van tot voor kort onaantastbare politieke dogma's. Hun positie als gesprekspartner is daardoor aantrekkelijker geworden, waardoor de contactuele mogelijkheden uiteraard evenredig zijn toegenomen.
- men suggereert dat de Sovjet-Unie reeds een nieuw tijdperk is binnengetreden en dat, als gevolg daarvan, het land nu al als een moderne en voor Westerse bedrijven open markt kan worden beschouwd.
- in het verlengde van deze tendenzen wordt regelmatig gevraagd om extra gunsten, zogenaamd ter stimulering van het toch ook voor het Westen gunstige hervormingsproces.

Samenvatting

Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd dat de inlichtingen-activiteiten van KGB en GRU, die door de jaren heen qua omvang en kwaliteit redelijk constant waren, thans onder invloed van de veranderingen in de Sovjet-Unie, een tendens tot toename vertonen. Gezien het aantal meldingen van activiteiten gericht op jongeren (jonge politici, jonge ondernemers, jonge diplomaten, allen personen met perspectief) is aannemelijk te veronderstellen dat de inlichtingendiensten bij het opbouwen van hun contacten op lange termijn denken. Er is thans een klimaat ontstaan waarin Sovjet-vertegenwoordigers, waaronder inlichtingenofficieren, vanuit een positie van een zeker aanzien heel wat gemakkelijker kunnen werken dan voorheen. Tegenwoordig immers genieten zij op voorhand enige mate van vertrouwen. Sterker nog, de Glasnost- en Perestroika-politiek vormt voor - overigens terecht - nieuwsgierige Nederlanders de aanleiding om het initiatief te nemen tot contact met Sovjetvertegenwoordigers, terwijl vroeger van Sovjet-zijde veel moeite gedaan moest worden met voor hen interessante Nederlanders in contact te komen.

II. ANTI-DEMOCRATISCHE STROMINGEN

Het Europese communisme in de jaren '80

Sinds het begin van de jaren '80 is het Westeuropese communisme in een periode van neergang geraakt. Afnemende ledenbestanden, dalende verkiezingsresultaten, interne verdeeldheid en een teruglopende politieke invloed, zijn verschijnselen waarmee bijna alle communistische partijen in West-Europa te maken gekregen hebben. De door Sowjetleider GORBACHEV geïntroduceerde politiek van perestrojka biedt deze partijen geen uitweg uit de problemen maar leidt eerder tot vergroting van de moeilijkheden en versterking van de verdeeldheid.

Slinkende ledenbestanden, splitsingen

Slinkende ledenbestanden vormen een belangrijke indicatie voor de achteruitgang van het Westeuropese communisme. In verschillende gevallen zijn deze dramatisch. Zo telde de Engelse CP enkele jaren geleden nog 25 tot 30.000 leden. Volgens de meeste schattingen waren dat er het afgelopen jaar nog hooguit 10.000 en waarschijnlijk minder. De Spaanse CP claimde aan het begin van de jaren '80 een ledental van over de 200.000. Sinds dat in 1985 gedaald was tot ongeveer 80.000, heeft de partijleiding verdere publieke mededelingen erover achterwege gelaten. Waarschijnlijk ligt het huidige getal ver onder het laatst genoemde. Een verlies in dezelfde orde van grootte boekte de Finse CP, die in de eerste helft van de jaren '80 op 50.000 leden stond. Daarvan zouden er, sinds vorig jaar verdeeld over drie met elkaar concurrerende groepen, nog zo'n 15 a 20.000 over zijn. Ook bij andere partijen is van achteruitgang sprake of, in het gunstigste geval, van stagnatie. Hierbij moet worden bedacht dat de meeste cp-en geheimzinnig doen over hun ledencijfers of geflatteerde getallen opgeven. In werkelijkheid is het beeld dus waarschijnlijk nog ongunstiger dan uit de opgegeven of geschatte getallen naar voren komt.

Een factor die sterk aan dit ledenverlies bijdraagt, wordt gevormd door de interne tegenstellingen waarmee veel van deze partijen te maken hebben en die in verschillende gevallen tot splitsingen hebben geleid. Zo kwam het in het afgelopen jaar tot een definitieve scheiding binnen de CP Groot-Brittannië tussen de orthodoxe oppositiegroep rond de partijkrant Morning Star en de vernieuwingsgezinde CPGB-leiding. Eind april vormden de orthodoxen een eigen partij. De oorspronkelijke CPGB en de nieuwe partij zijn beide niet meer dan politieke mini-formaties. In Engeland bestaat ook nog een New Communist Party, een eveneens orthodoxe en van een minimale aanhang voorziene afsplitsing van de CPGB uit de jaren '70.

Een zelfde beeld van versnippering vertoont het Finse communisme. De beide partijen waarin het sinds 1986 was verdeeld, de oorspronkelijke Finse CP (SKP) en de zeer orthodoxe Finse CP-Eenheid (SKP-Y), kregen er in 1988 een concurrent bij, de Communistische Arbeiderspartij. De nieuwe groep, waarvan de ideologische opstelling ook weer in orthodoxe richting lijkt te gaan, vindt haar aanhangers onder ontevreden en uit zowel SKP als SKP-Y.

Het Spaanse communisme wordt eveneens al jaren beheerst door onderlinge strijd. Begin 1988 was de situatie zo dat er drie partijen naast of tegenover elkaar stonden: de oorspronkelijke Spaanse CP (PCE), de Communistische Partij van het Spaanse Volk (PCPE) en de Partij van de Arbeiders - Communistische Eenheid (PT-UC). De PCPE was een orthodoxe afsplitsing uit 1984, de PT-UC ontstond korte tijd later toen de oud-secretaris-generaal van de PCE, , zich niet in de koers van zijn opvolger kon vinden en weer voor zichzelf begon.

PCE en PCPE kwamen al snel tot een vorm van samenwerking. Die resulteerde in 1986 in de oprichting, samen met enkele andere linkse maar niet-communistische groepjes, van de verkiezingscombinatie Verenigd Links. Daarmee redde men de - bedreigde - communistische aanwezigheid in het parlement. , die niet had meegedaan, verloor zijn parlamentszetel.

De geslaagde electorale samenwerking leidde ertoe dat PCE en PCPE besprekingen begonnen over een volledig herstel van de eenheid. Afgelopen jaar kregen de onderhandelingen hierover een zo positief verloop dat men voor begin 1989 een "eenheidscongres" kon plannen. Dat congres kwam januari jl. bijeen en het nam zelfs een "document van de eenheid" aan maar toen het erop aan kwam bleek een deel van de PCPE toch niet tot hereniging met de PCE bereid. Daarmee bleef de PCPE, onder aftrek van die leden die wel de overstap naar de PCE maakten, uiteindelijk gewoon bestaan. Overigens zou de verdeeldheid binnen het Spaanse communisme met een wel geslaagde fusie tussen PCE en PCPE toch nog altijd niet beëindigd zijn geweest, aangezien de PT-UC zich al bij voorbaat afzijdig gehouden had.

Interne spanningen, scheuring en ledenverlies zijn symptomen van hetzelfde verschijnsel, het feit nl. dat de Westeuropese cp-en in de huidige situatie steeds minder hun draai weten te vinden. De achteruitgang van hun electorale resultaten vormt daarvan eveneens een symptoom.

Teruglopende electorale resultaten

Model voor de electorale teruggang waarmee de Westeuropese cp-en ongeveer sinds het begin van de jaren '80 over vrijwel de gehele linie te maken hebben, staat de Franse CP, de PCF. Scoorde deze bij de parlamentsverkiezingen van 1978 nog ruim 20% - destijds haar vaste percentage - in 1981 daalde dat naar 16%, waarna in 1986 een duik tot onder de 10% volgde. Bij de presidentsverkiezingen van begin 1988 kwam de PCF zelfs op het ongekende dieptepunt van 6,78% uit. Bij de daarop in juni gevolgde parlementaire verkiezingen ging het percentage weliswaar weer wat omhoog maar vergeleken met 1986 werd het aantal communistische zetels teruggebracht van 34 naar 27. Al met al een dramatisch verval.

Al even ongunstig waren de electorale lotgevallen van de Spaanse CP, de PCE. Stond deze partij bij het ingaan van de jaren '80 nog op ruim 10%, in 1982 werd dat 3,8%. Uit vrees haar plaats in het parlement te verliezen, zette de PCE, zoals al opgemerkt, voor de verkiezingen van 1986 de verkiezingscombinatie Verenigd Links op touw. Deze behaalde een score van 6,5% maar omdat het daarbij niet om uitsluitend communistische stemmen ging, kon er van een echt electoraal herstel van de PCE niet gesproken worden.

Beter handhaafde zich de grote Italiaanse CP. Toch vertoont ook deze symptomen van electorale achteruitgang. In 1980 stond de PCI op ruim 30%. In 1983 zakte zij daar iets onder om bij de Europese verkiezingen van 1984 naar een piek van 34,3% te reiken.

Deze winst werd algemeen verklaard uit het feit dat de populaire PCI-leider BERLINGUER midden in de verkiezingscampagne plotseling overleed. Inderdaad kwam de partij in 1985 weer op rond de 30% terug om daarna in 1987 ineens naar 26,6% weg te zakken. Dat het daarbij niet om zomaar een incidentele slechte beurt ging, blijkt uit het feit dat de daling bij de gemeenteraadsverkiezingen van mei 1988 versterkt doorging: de PCI bleef op 21,6% steken.

Het hier gegeven beeld van electorale achteruitgang en hapering is, met een enkele uitzondering, waarneembaar van Portugal tot Finland, van IJsland tot Griekenland. Daardoor dreigt het communisme in steeds meer Westeuropese landen tot een in parlementair-politiek opzicht marginale factor te worden gereduceerd.

Afnemende invloed op gebied activisme

De Westeuropese cp-en hebben altijd een belangrijke rol gespeeld op het gebied van het activisme, m.n. op vakbondsgebied en op het terrein van het vredesactivisme. Ook in dit opzicht hebben zij te maken gekregen met achteruitgang en functieverlies.

Typerend in dit opzicht is de Engelse CP. Engelse communisten wisten jarenlang allerlei plaatsen in de vakbondsorganisatie te bezetten en dat gaf de partij een serieuze invloed op het vakbondswerk en op sociaal-economisch gebied in ruimere zin. Van die positie is door verschillende oorzaken (de al vermelde interne partijstrijd, de sociaal-economische ontwikkeling onder premier THATCHER) op het ogenblik weinig meer over.

Elders vallen soortgelijke achteruitgangsverschijnselen waar te nemen. Zo kreeg in Frankrijk het communistisch georiënteerde vakverbond CGT de laatste tijd met fors ledenverlies te maken. In Spanje werd de communistische vakorganisatie overvleugeld door de socialisten. Behalve met specifieke omstandigheden, die per land verschillen, kampen de communisten met het meer algemene probleem dat zij vanouds sterk gericht zijn op de arbeiders in de traditionele bedrijfstakken en dat zij daardoor in de huidige sociaal-economische situatie in een achterhoede positie terecht dreigen te komen. Een en ander heeft de communistische invloed en actiemogelijkheden op sociaal-economisch gebied in verschillende Westeuropese landen behoorlijk verminderd. Ook op het gebied van het vredesactivisme gaat het de cp-en niet voor de wind. Weliswaar speelden zij in de grote acties gedurende de eerste helft van de jaren '80 tegen de middenafstandsraketten nog een belangrijke rol maar zo overheersend als sommige commentatoren wilden doen geloven, was die in alle gevallen nu ook weer niet. De communistische betrokkenheid leidde er althans niet toe dat de vredesacties van deze jaren geheel dienstbaar konden worden gemaakt aan de buitenlandse Sowjetpolitiek. Dat kwam deels doordat de cp-en zelf niet langer een uniform blok vormden - tegenover de orthodoxe partijen die zich alleen tegen de Westerse bewapeningspolitiek inzetten, stonden cp-en die ook de bewapeningspolitiek van Moskou kritisch benaderden - deels doordat allerlei niet-communistische stromingen in de vredesbeweging zich niet volstrekt door de communisten en de door hen gebruikte tactieken - het pogen om via mantelorganisaties e.d. achter de schermen de regie in handen te krijgen - lieten inpakken. Evenmin lukte het de orthodoxe cp-en om het door Moskou gedurende lange tijd ongewenst geachte thema "mensenrechten" buiten de vredesbeweging te houden, een punt trouwens waarop orthodoxe en vernieuwingsgezinde cp-en eveneens van mening verschilden.

Dat de cp-en op deze manier slechts beperkt bruikbaar waren als instrument tot manipulatie van de vredesbeweging valt ook af te leiden uit de aandacht die Moskou in de jaren '80 ging besteden aan het zoeken naar vervangende mogelijkheden. M.n. het werken met of binnen specifieke (beroeps)groepen zoals artsen voor de vrede, sportmensen voor de vrede e.d., kreeg in dit verband veel nadruk. De accentverschuiving naar dit soort groepen en nieuwe organisaties was tekenend voor de verminderde betekenis van de cp-en en hun traditionele methoden op dit gebied.

GORBACHEV's vernieuwingspolitiek geen remedie

Omdat de Westeuropese cp-en zich altijd sterk op Moskou hebben georiënteerd, ligt het voor de hand de vraag te stellen of dat nu ook niet zou kunnen en of de door Sowjetleider GORBACHEV geïntroduceerde glasnost- en perestroika-politiek niet ook voor het Westeuropese communisme als uitgangspunt voor vernieuwing zou kunnen dienen. Dat blijkt niet erg te lukken. Het optreden van GORBACHEV leidt voorshands eerder tot vergroting van de moeilijkheden en tot versterking van de verdeeldheid onder de Westeuropese communisten dan dat het hen nieuw elan en nieuwe mogelijkheden biedt. Daarvoor zijn enkele redenen aan te wijzen. Misschien wel de belangrijkste daarvan is dat GORBACHEV de zwakke plekken van de Sowjet-samenleving zo scherp heeft blootgelegd dat de geloofwaardigheid van het Sowjet-model als voorbeeld en oriëntatiepunt hierdoor wel ongeveer het dieptepunt heeft bereikt. Voor niet-communisten was dat over het algemeen geen nieuws meer. Maar binnen het Westeuropese communisme vormde de kwestie van de voorbeeldfunctie van de Sowjet-Unie nog altijd een van de belangrijkste strijdpunten in de al jaren bestaande controverse tussen orthodoxen en vernieuwers. Een tweede reden waarom de Westeuropese cp-en zich niet zomaar onder de leuzen van glasnost en perestroika kunnen verenigen, hangt hiermee samen. In de hierboven aangegeven controverse wordt GORBACHEV met zijn ideeën partij. Duidelijk is dat hij daarbij aan de kant van de vernieuwers terecht komt. Nu vindt GORBACHEV's aanpak bij hen wel instemming en zelfs enthousiasme maar het is ook zo dat die vernieuwers het meest onafhankelijk gezinde element binnen het Westeuropese communisme vormen. Zij hebben allang niet meer de neiging om zich zonder meer naar Moskou te richten en hun overtuiging dat GORBACHEV in feite doet wat zij zelf al sinds jaren aanbevelen, versterkt hen vaak alleen maar in hun onafhankelijkheid. De opstelling van de PCI, West-Europa's grootste en meest hervormingsgezinde cp, laat dat goed zien. De PCI maakte vanaf het begin duidelijk dat zij GORBACHEV's politiek positief beoordeelde maar dat zij, los van de uitkomst ervan - de partij houdt kennelijk ook rekening met de mogelijkheid dat GORBACHEV faalt - haar eigen vernieuwingskoers zou voortzetten. Om de richting waarin de partij zich beweegt, nog eens nadrukkelijk aan te geven, verklaarde partijleider OCCHETTO november vorig jaar dat hij ernaar streeft van de PCI "een ware Europese, socialistische partij (te maken) met een hervormingsgezind en democratisch karakter". Zonder hier in te gaan op de bekende discussie over de vraag of de PCI al dan niet bezig is een sociaal-democratische i.p.v. een communistische partij te worden, c.q. dat eerste eigenlijk al is, evident is dat de koers die de partij volgt, haar steeds verder van de CPSU verwijdert. GORBACHEV's optreden bewerkt dus ondanks de vernieuwingsgezindheid van de PCI niet dat deze partij zich weer meer op Moskou richt.

De orthodox gerichte partijen op hun beurt raken door GORBACHEV's glasnost en perestroika in een soort identiteitscrisis. Dat valt bijv. te nemen bij de Portugese en de Westduitse CP, partijen die tot voor kort de reputatie genoten dat zij zich juist door hun orthodoxe geslotenheid beter staande wisten te houden dan andere cp-en. De leiding van deze partijen, die zich op dat laatste gegeven graag beroemde, ziet zich nu geconfronteerd met een onder GORBACHEV's invloed toegenomen interne oppositie.

Dat levert dan tegenstrijdige verklaringen en taferelen op. Zo sprak PCP-leider CUNHAL, kennelijk in de knoop met zijn oude loyaliteitsreflexen tegenover Moskou, zich in de afgelopen periode nu eens voor GORBACHEV's vernieuwingen uit, terwijl hij er een andere keer weer afstand van nam. Eenzelfde beeld was waarneembaar in de Franse CP, waar partijleider MARCHAIS onder betuigingen van instemming met GORBACHEV's vernieuwing, keihard tegen de vernieuwers in zijn eigen partij optrad.

In de Westduitse CP, de DKP, werd de vernieuwingsdrang afgelopen jaar zo sterk dat de overwegend behoudende partijleiding zich, na eerst een aantal van haar tegenstanders te hebben geroyeerd, gedwongen zag met een hervormingsplan te komen. Dat hielp niet echt. De oppositie noemde de voorstellen onvoldoende en al slaagden de orthodoxen er tijdens het januari jl. gehouden partijcongres in het overwicht te behouden, van herstel van de stramme eenheid kon toch niet gesproken worden.

Integendeel, de partij is behoorlijk ontwricht. Een verlies van zo'n 10.000 leden over de afgelopen paar jaar - van 57.000 naar 47.500 - is een duidelijk symptoom van de malaise. Op deze manier kunnen ook orthodoxe cp-en in de spiraal van toenemende interne tegenstellingen, ledenverlies en verzwakking terecht komen.

Tenslotte is er nog een meer algemene reden waarom GORBACHEV's slogans niet zomaar als wegwijzer richting herstel voor de Westeuropese cp-en kunnen fungeren. De inhoud, maar vooral de effecten van glasnost en perestroika zijn nog hoogst onduidelijk en de twijfels zijn groot. Zolang dat het geval is, is het voorbarig om te verwachten dat de Westeuropese cp-en er veel mee zouden kunnen beginnen - als dat in de specifieke politieke en maatschappelijke Westeuropese context überhaupt zou kunnen.

Een algemene conclusie

Het is ironisch dat de Westeuropese cp-en op een tijdstip waarop zij enerzijds in verschillende Westeuropese landen nog altijd object van observatie voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten zijn en waarop zij anderzijds zich tot algemeen geaccepteerde verschijningen in het politieke landschap hebben ontwikkeld, dat zij op datzelfde tijdstip door teruglopende ledentallen en electorale resultaten zo verzwakt zijn dat zij evenmin nog een serieuze politieke dreiging vormen als een serieus politiek alternatief. GORBACHEV's perestroika-recept, uitdrukkelijk door Moskou als geneesmiddel aanbevolen, maakt hun situatie er vooralsnog niet beter op.

III. POLITIEK (GEWELDDADIG) ACTIVISME

Internationaal AKB-congres

Van 1 tot en met 5 februari vond in Wageningen het langverwachte congres plaats. Ongeveer 130 gelijkgestemden uit 10 verschillende landen woonden dit congres bij. Onder hen bevonden zich slechts 30 Nederlandse activisten.

Gedurende het congres werd afwisselend plenair en in sub-groepen gediscussieerd over verschillende thema's, zoals de situatie per land, grensoverschrijdende nucleaire transporten en uraniumwinning.

Tijdens deze periode werden vanuit Wageningen spontaan enkele "toeristische" uitstapjes georganiseerd naar de kerncentrale in Dodewaard. Hoewel de meeste deelnemers matig waren voorbereid, leverde het congres toch enkele concrete resultaten op.

Ten eerste krijgt het congres een vervolg. In 1990 wordt in Stockholm weer een internationale bijeenkomst georganiseerd, waarvan de voorbereiding voornamelijk in handen ligt van Nederlandse AKB-ers. De organisatie wil dan ook Oosteuropese groepen uitnodigen.

Ten tweede wordt een internationale nieuwsbrief uitgebracht. Het is de bedoeling om dit informatie-bulletin 3 a 4 keer per jaar te verspreiden. In deze brief zullen vooral achtergronden en acties belicht worden. Ook wordt hij gebruikt bij de voorbereiding van het vervolgcongres in Zweden.

Ten derde zijn er tijdens deze dagen veel individuele contacten gelegd, die in de toekomst naar alle waarschijnlijkheid hun vruchten zullen afwerpen.

De initiatiefnemers zien terug op een geslaagd congres al werd het gestelde doel slechts gedeeltelijk bereikt. De deelnemers legden nuttige contacten en tevens maakten zij afspraken over de continuering hiervan. Het blijft echter de vraag of het congres een motiverende invloed heeft gehad op de Nederlandse radicale AKB. Zeker de geringe opkomst van Nederlandse activisten bevestigde het diepe dal, waarin de radicale AKB zich bevindt. Een schamel lichtpuntje was hooguit dat er een paar nieuwkomers werden gesignaleerd.

North Atlantic De-fence Movement

Twee zich "onthekkers" noemende actievoerders hebben de afgelopen tijd grote aandacht van de media gekregen nadat zij op de eerste dag van 1989 met bijlen gevechtsvliegtuigen op Woensdrecht bewerkten. Reden om de achtergronden van deze anti-militaristische splintergroepering te belichten.

De officiële benaming van de "onthekkers" is de North Atlantic De-fence Movement (NADM).

De NADM put haar inspiratie uit de Amerikaanse "Ploegscharen"-beweging, welke vanaf 1980 vernielingsacties heeft uitgevoerd bij militaire objecten in de Verenigde Staten. Enkele leden van de "Ploegscharen"-beweging zijn hiervoor tot forse gevangenisstraffen veroordeeld. Deze organisatie wordt voornamelijk gedragen door personen met een religieuze inslag. Hun handelen baseren de "Ploegscharen"-activisten op teksten van de profeten Jesaja en Mischa, waarin verkondigd wordt dat "zwaarden tot ploegscharen moeten worden omgesmeed.

Het aanrichten van schade om de schade is niet het hoofddoel van de acties. Vernieling van militaire eigendommen heeft vooral het oogmerk maximale publiciteit voor de ideeën van de groep te behalen. Gehoopt wordt dat dit andere mensen zal inspireren allerlei vormen van burgerlijke ongehoorzaamheid ten opzichte van de militaire cultuur te plegen. Als onderdeel van het streven naar zo ruim mogelijke aandacht voor de organisatie laten deze anti-militaristen zich na (in het geheim voorbereide) acties gewillig arresteren of gaan zelfs zo ver zichzelf bij de politie aan te geven. De "Ploegscharen"-activisten trachten daarnaast opgelegde gevangenisstraffen te gebruiken om de banden in eigen kring te versterken en anderen voor hun inzichten te winnen.

De Nederlandse "onthekkers"-beweging, die begin 1988 werd opgericht, is voortgekomen uit een groepje dat zich de "Maanbidders" noemde. Deze laatste groep heeft vanaf 1985 - ook weer in navolging van de Amerikaanse "Ploegscharen"-beweging - kerkdiensten gehouden op het terrein van de luchtmachtbasis Woensdrecht. De eerste acties van de "onthekkers" vonden plaats op 29 mei 1988 toen een aantal militaire terreinen werd betreden en symbolisch tot civiel gebied omgevormd. Op 8 december jongstleden betraden NADM-leden de vliegbasis Woensdrecht en bewerkten enkele bunkers met hamers onder het motto "militaire eigendommen omsmeden tot ploegscharen". Op 25 december volgde een pamflettenactie op de kazerne in Ossendrecht. Op 1 januari vond de tot nu toe geruchtmakendste actie plaats: twee actievoerders (Kees KONING en) bewerkten NF-5 gevechtsvliegtuigen met bijlen. De aangerichte schade bedroeg f 700.000,-. De daders zijn in februari 1989 veroordeeld tot 6 maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Uit solidariteit met KONING en werd op 9 februari jongstleden door een tweetal Haarlemse anti-militaristen grote schade aangebracht aan een anti-luchtdoelraketsysteem op de vliegbasis Gilze-Rijen.

De inmiddels vrijgelaten Kees KONING betrad op 24 maart 1989 wederom de vliegbasis Woensdrecht en werd na korte tijd aangehouden, toen hij een nieuwe poging deed NF-5's ongeschikt te maken voor export naar Turkije.

De NADM telt circa 15 leden. De meest gedreven en virulente "onthekker" is de al genoemde Kees KONING uit Eindhoven.

De hiervoor beschreven NADM/"onthekkers"-beweging dient wel te worden onderscheiden van de sinds 1970 in ons land bestaande organisatie "Zwaarden of Ploegscharen" (ZOP). Deze - naar eigen zeggen - "niet partijpolitiek of kerkelijk gebonden actiegroep, die zich tegen elke vorm van wapening keert" tracht met absoluut geweldloze middelen haar ideeën over ontwapening uit te dragen. Dit gebeurt onder andere door de uitgave van een periodiek, filmvoorstellingen en "bezielingstochten" (huisbezoek aan abonnees, wereldwinkels en dergelijke). Hoewel NADM en ZOP min of meer gebaseerd zijn op eenzelfde gedachtegoed bestaat er tussen beide organisaties geen aantoonbare relatie die verder gaat dan enige sympathie. Een woordvoerder van ZOP heeft zich - naar aanleiding van de 1-januari-actie - openlijk gedistancieerd van gewelddaden ter verwezenlijking van idealen.

Anti-militaristen en Wintex Cimex '89

Van 24 februari tot 9 maart vond de tweejaarlijkse NAVO-oefening Wintex Cimex (WINTER EXercise/Civil Military EXercise) plaats. Deze "papieren" oefening, waarin besluitvormingsprocedures beproefd worden, riep - evenals de voorgaande oefeningen - verzet op van anti-militaristische groeperingen.

Activiteiten tegen Wintex-Cimex in het verleden

De oefening staat al jaren in de belangstelling van de anti-militaristen, met name de actiegroep "ONKRUIT", die in de periode 1980-1984 zoveel mogelijk informatie vergaarde over civiele verdediging en deze publiceerde. ONKRUIT bemachtigde de veelal staatsgeheime documenten door middel van de door haar ontwikkelde actievorm: "breek in en maak openbaar". Zo sloeg ONKRUIT in 1983 een grote slag door uit bunkers in Katwijk en Noordwijk staatsgeheime documenten te ontvreemden, waaronder zich uitgebreide informatie bevond over de oefening Wintex-Cimex. Deze documenten werden vervolgens via publicaties in onder andere het Amsterdamse actieblad BLUF! en het boek "Bunker in, Bunkerbuit" publiek gemaakt.

In 1987, bij de voorlaatste Wintex-Cimex oefening, stond de oude ONKRUIT-kern, voor wie toen nog BLUF! fungeerde als actiemiddel tegen de geheimhouding van allerlei (voornamelijk overheids-)informatie, vooraan bij de anti-militaristische acties tegen deze oefening. Om publieke aandacht te krijgen pleegden anti-militaristen in de periode rond de oefening een zestal acties: een aantal bunkerinbraken, de verspreiding van alarmerende nep-brieven, bezetting van het Amsterdamse Stadhuis en het omverhalen van de Ascon-zendmast op de Lemelerberg.

Wintex-Cimex '89

In tegenstelling tot twee jaar geleden verliep Wintex-Cimex '89 voor de buitenwacht tamelijk onopgemerkt.

Voor een deel zal dat komen omdat de anti-militaristische scene is veranderd. Jarenlang heeft ONKRUIT het gezicht bepaald van het anti-militaristische verzet tegen de verschillende NAVO-oefeningen. Wat er van ONKRUIT over is heeft zijn belangstelling intussen verlegd naar andere (actie-)terreinen. Zo is een niet onbelangrijk deel thans actief binnen het actiecomite "Shell uit Zuid-Afrika" (SuZA). In het verleden vormde BLUF! de inspiratiebron en het bij deze acties noodzakelijke coördinatiepunt. In dit opzicht is er niet veel veranderd want BLUF!-opvolger N.N. heeft - weliswaar met andere mensen - die rol overgenomen. N.N. heeft een speciaal NAVO-nummer uitgegeven, waarin de oproep tot acties onder andere vergezeld gaat van een lijst met locaties van bunkers.

In tegenstelling tot twee jaar geleden lag het geografische zwaartepunt van de acties dit jaar in Amsterdam en omgeving. De plannen tot activiteiten van groepen in andere delen van het land, die normaal een belangrijk aandeel leveren in het totaal van anti-militaristische activiteiten, bleven nu beperkt.

IV. TERRORISME

RAF-hongerstaking

Op 1 februari jl. is inmiddels voor de tiende maal een RAF-hongerstaking in de BRD begonnen. Daarbij wordt o.m. geëist dat de "politieke gevangenen" in groepen bij elkaar geplaatst worden en dat vier zieke RAF-gevangenen vrij komen.

Om deze eisen kracht bij te zetten is de RAF de afgelopen maanden vooral bezig geweest met publiciteit rondom de hongerstaking, waardoor bovendien het RAF-gedachtengoed weer eens breed wordt uitgedragen. Dit heeft geleid tot een veelheid aan acties in de BRD van met de RAF sympathiserende groepen en personen.

Solidariteit met de RAF-hongerstaking in Nederland

Vanuit de ideologisch met de RAF verwante anti-imperialistische hoek van De Beweging in vooral Amsterdam (Frontline info/Slagerszicht) is in februari een solidariteitscomite met de RAF-hongerstaking opgericht.

Fraude-zaak in "anti-impri"-kring

Door de aanhouding van een drietal activisten, die gerekend worden tot het anti-imperialistisch deel van de Beweging, kwam een vrij omvangrijke fraude-zaak aan het licht.

Door middel van het incasseren van vervalste buitenlandse postwissels heeft men in "anti-impri"-kring

ruim honderdduizend gulden kunnen buitmaken. Dit geld is nog immer niet boven water.

Islamitisch Fundamentalisme in Nederland

Inleiding

De naar schatting vijfduizend betogers in Den Haag op 3 maart 1989, die protesteerden tegen het boek "The Satanic verses" van de Britse schrijver Salman RUSHDIE, waren zeker niet allemaal fundamentalisten. Ook degenen, die de volgende dag in Rotterdam "Dood aan Rushdie" scandeerden kunnen niet generaliserend moslim-fundamentalisten worden genoemd. Aan een beter begrip en een duidelijker afbakening van de dreiging, die het fundamentalisme voor de Nederlandse samenleving betekent, moge onderstaande uiteenzetting een bijdrage leveren.

1. Fundamentalisme: de islam van de verdrukten

Enkele decennia na het overlijden in 632 van de profeet MOHAMED, de stichter van de Islam, kwam het tot een breuk tussen soennieten* en shi'iten** als gevolg van de strijd om de macht in de islamitische geloofsgemeenschap. Na de slag bij Kerbala in 681, die in een nederlaag eindigde voor de shi'iten, werden vele verwanten en afstammelingen van MOHAMED gedood. Het gevolg was dat de shi'itische groepering vanaf dat moment traditioneel het symbool werd van het verzet tegen de arabische leiders van de islamitische wereld. In hun opvatting zijn er geen door mensen aangewezen leiders, doch heeft elke generatie islamieten zijn door Allah aangestelde religieuze en wereldlijke leider (Imam). De islamitische revolutie van KHOMEINI is in eerste instantie een uiting van een poging tot integratie van de fundamentele waarden van de shi'itische islam in een politiek systeem.

Hoewel nog steeds de verschillen in religieuze opvattingen en ideeën omtrent scheiding van kerk en staat bestaan tussen shi'iten en soennieten, wordt een tendens waarneembaar, wellicht met een schuin oog naar het Iraanse voorbeeld, van een religieus reveil onder soennietische jongeren, dat met recht fundamenteel genoemd mag worden. Het verzet tegen kapitalisme, imperialisme en westerse decadentie uit zich in het islamitisch fundamentalisme als alternatief. Het marxisme-leninisme is in de islamitische opvatting wegens het atheïstische karakter eveneens verwerpelijk en levert geen bijdrage aan het herstel van de fundamentele waarden van het leven.

Noot: Een belangrijk onderscheid dient gemaakt te worden tussen het fundamentalisme en de orthodoxe islam. Waar het fundamentalisme de integratie van politiek en religie nastreeft, wenst de orthodoxe islam een herstel van de zuiver religieuze, traditionele waarden van de islam.

* Soennieten baseren zich naast de Koran op de Soenna, de vastgelegde uitspraken en gedragslijnen van MOHAMED.

** Shiat Ali: de partij van Ali, schoonzoon en neef van MOHAMED.

2. De verspreiding van de Islamitische Revolutie als doelstelling van de Iraanse buitenlandse politiek

Het behoud van de leidende rol in de islamitische wereld, die Iran nu meent te hebben overgenomen van Saoedi Arabië, dwingt het leiderschap van de Islamitische Republiek tot export van (ideeën van) de islamitische revolutie. Dit offensieve islamitisch fundamentalisme heeft een basis in diverse instellingen voor religieuze, politieke en militaire training.

Na de islamitische revolutie in Iran in 1979, is de verspreiding van de revolutionaire opvattingen allereerst ingezet in het Midden Oosten, de landen rondom Iran, waar in enkele gevallen reeds een shi'itische meerderheid aanwezig is. Vervolgens werd de aandacht gericht op de landen van de Maghreb (Marokko, Algerije en Tunesië), waar gebruik gemaakt kan worden van reeds aanwezige fundamentalistische stromingen onder de bevolking.

Met betrekking tot de Westeuropese landen, beperken de activiteiten zich tot die landen waar zich een aanzienlijke kolonie moslims bevindt. Propaganda en zending zijn de middelen die worden gehanteerd.

Volgens diverse bronnen zijn er verschillende instellingen, zowel binnen als buiten Iran, die zich met bovengenoemde doelen bezig houden, doch vallen onder verantwoordelijkheid van de "Supreme Council for the Islamic Revolution".

De twee belangrijkste organen, die hier direct onder vallen, zijn de "Supreme Council for the Islamic Revolution in Iraq" en de "Supreme Council for the Islamic Revolution in the Middle East and Africa". Deze laatste zou de supervisie hebben over de "HIZBOLLAH" (Partij van God), die met name actief is in Libanon.

3. Fundamentalisme in Nederland

Zoals eerder werd gesteld, dient ook met betrekking tot de Nederlandse situatie een duidelijk onderscheid gemaakt te worden tussen het islamitisch reveil, dat een zeker conservatief karakter heeft, en het fundamentalisme dat de islamitische revolutie in Iran en/of het leiderschap van KHOMEINI als ideaal verheerlijkt.

Naar schatting verblijven in Nederland 400.000 moslims. Turken en Marokkanen vormen de overgrote meerderheid.

Fundamentalisten worden in Nederland vooral gevonden onder Turkse moslims. Hoewel moeilijk te schatten, kan gesteld worden dat hun aantal in verhouding gering is.

4. Slot

Vooralsnog beperkt het Moslim-fundamentalisme in Nederland zich tot enkele splintergroeperingen die geen daadwerkelijke invloed hebben binnen de grote moslim-gemeenschap in ons land. Zij vormen een dreiging voor onze rechtsorde op het moment dat zij gebruikt worden als instrument t.b.v. de buitenlandse politiek van Iran. Aangenomen kan worden dat de moslims afkomstig uit de Maghreb vooral van belang zullen zijn omdat zij in het land van herkomst het Iraans fundamentalisme kunnen propageren. Gezien de samenstelling van de Marokkaanse gemeenschap in Nederland, die in vergelijking met bv. de Marokkaanse gemeenschap in Frankrijk, een betrekkelijk laag intellectueel niveau heeft, is deze dreiging minimaal te noemen.
